

Weerbarstige thema's bij het beoordelen van competenties Toetsing is lastig

Een eenmalige toetsing met een Proeve van Bekwaamheid, daar kun je geen eindoordeel aan ophangen. Voor een afgewogen eindoordeel moet je ook de ontwikkeling tijdens de opleiding meenemen, zoals het portfolio of een interview. Teja van der Meer, APS-medewerker, vertelt waarom beoordeling van competenties zo lastig is.

Competentiegericht toetsen doe je niet alleen door een Proeve van Bekwaamheid. Zo'n toetsing is authentiek, maar soms onvolledig. Je zult op meer manieren moeten beoordelen

Weerbarstigheden

- Leerlingen leren in competentiegericht onderwijs zelf verantwoordelijkheid te nemen voor hun leerproces, maar de school voelt zich er ook verantwoordelijk voor dat leerlingen voldoende leren. Hoe veel verantwoordelijkheid kan een leerling aan?
- Een eenmalige eindtoetsing aan de hand van externe standaarden is nodig om vast te kunnen stellen of een leerling aan de eisen voldoet. Maar in het competentiegericht leren volgt een docent of begeleider de ontwikkeling en de leerprocessen van een leerling voortdurend tijdens zijn opleiding. Het oordeel mag niet alleen afhankelijk zijn van een momentopname.
- Een beoordeling in een beroepsgerichte situatie zoals in een Proeve van Bekwaamheid is niet volledig. Er vallen gaten. De beoordeling is wel authentiek, maar niet optimaal. Schoolse theorie zoals bemsingsleer of theorie over voederwaarde komt in een PvB niet goed naar boven. Er zijn dus meer beoordelingssituaties en beoordelingsmethoden nodig.
- Een eindbeoordeling met behulp van externe standaarden kun je beter niet laten doen door de docent of begeleider die ook verantwoordelijk is voor de opleiding. Ze spreken namelijk ook een eindoordeel over zichzelf en het geven onderwijs af. Je hebt wil je het zuiver houden externe beoordelaars van buiten nodig.
- Beoordeling van zachte competenties is lastig. Docenten zeggen wel beroepsspecifieke competenties te kunnen beoordelen, daar hebben ze criteria voor, maar hebben moeite met een beoordeling van competenties als samenwerken, initiatief nemen of inzicht
- Dilemma's in het beroep komen tijdens een PvB vaak niet goed naar voren. Het gaat om dilemma's tussen de wensen of eisen van een opdrachtgever versus de eisen vanuit het vak. Of eisen vanuit milieu versus efficiëntie.
- Reflectie is een wezenlijk onderdeel van het competentiegericht leren. Leerlingen moeten kunnen argumenteren waarom ze keuzes maken. Maar kunnen leerlingen in de lagere niveaus zich wel goed uiten? Kunnen ze goed uitleggen waarom ze iets doen? Zijn ze in staat om te reflecteren op een geheel van gevoelens, kennis en kunde, waarden en normen?
- De organiseerbaarheid van de beoordeling in een beroepsgerichte setting met externe beoordelaars is tijdrovend en lastig. Is het allemaal wel haalbaar?

‘Hè, hè, eindelijk krijgt het grote geheel aandacht in het onderwijs,’ dat was het gevoel dat APS-medewerkers hadden toen het Groene LAB begon. Want aandacht voor het geheel, daar gaat het om in het competentiegericht onderwijs. Je kijkt niet langer of de leerling louter over de kennis beschikt, of dat hij een gazon kan aanleggen. Je kijkt of zo’n leerling in een beroepssituatie beschikt over een geïntegreerd geheel van kennis, vaardigheden en houding. Ook in het beoordelen vindt een omslag plaats, dachten APS-medewerkers Teja van der Meer en Tine Visschedijk. Met belangstelling volgden ze die omslag, maar de uitvoering bleek toch weerbarstiger dan ze dachten: “We zagen fragmentatie bij de eindbeoordeling,” zo vertelt Van der Meer, “de toetsing was soms onvolledig. Het invullen van portfolio’s leek soms meer op een invuloefening.” Ze vroegen zich af wat er aan de hand is. Waardoor lukt het niet om naar gehelen te kijken? Wat maakt het zo moeilijk?

En wat maakt het moeilijk?

“In het competentiegericht leren is het belangrijk dat leerlingen zich medeverantwoordelijk leren voelen voor hun leerproces. Ze leren zich bewust te zijn van wat ze leren, waarom ze dat willen leren en hoe ze dat het beste aan kunnen pakken. Voor scholen is dit lastig, want ze zijn gewend om zelf het leerproces te sturen. Er zijn immers eisen waaraan de opleiding moet voldoen in de vorm van competentiebeschrijvingen, beheersingscriteria of kerndoelen. Hoe bereik je dan toch dat leerlingen verantwoordelijkheid krijgen over hun leerproces? Misschien kun je voor hen beter starten met een eindbeeld van de opleiding, door te beginnen met de beschrijving van een Proeve van Bekwaamheid (PvB) met hen te bespreken. Wat kun je als je deze opleiding hebt afgerond? Wat denk je dat belangrijk is? De school en leerling moeten immers voldoen aan die externe eisen.”

“De maatschappij stelt eisen aan de inhoud van de opleiding en wil een garantie dat afgestudeerden aan die eisen voldoen. Het is daarom niet vreemd dat er

Teja van der Meer

voortdurend zien wat ze al kunnen. Leerlingen Voedseltechnologie van AOC Friesland bijvoorbeeld zeiden dat de PvB aan het einde eigenlijk overbodig was: ‘We hebben toch alles al laten zien? We kunnen het toch al? Waarom moet dit dan nog?’

Moet je de PvB dan wel handhaven?

“Het is lastig, maar we zullen een PvB toch moeten handhaven. Maar dan wel onder toevoeging van externe beoordelaars. Er is niets mis mee om externe beoordelaars te laten meten of een leerling voldoet aan de eisen. De maatschappij verlangt dat. Maar neem dan in de eindbeoordeling ook andere elementen mee. Maak een portfolio of de resultaten van een criteriumgericht interview onderdeel van deze eindbeoordeling.”

“Je ziet dat heel veel scholen werken met portfolio’s. Ze doen dit elk op een eigen manier. Helaas zie ik heel veel voorgedrukte producten. Het lijkt soms meer op een digitale invuloefening. Als je de HACCP-checklist in je portfolio hebt zitten (een standaard voor voedselveiligheid), dan is het al goed. Leerlingen hebben in zo’n voorgedrukte portfolio geen mogelijkheid om iets van hun eigen ont-

externe controle plaats vindt door een toetsing. Die toetsing vindt plaats aan de hand van externe standaarden. In het Groene LAB is die toetsing een PvB. Maar zo’n eenmalige Proeve is maar een momentopname. Je kunt daarin de ontwikkeling van leerlingen niet meenemen. Bovendien blijkt dat je zo’n PvB ook niet alles kunt toetsen. Er vallen gaten. Zo kan tijdens de proeve ‘onderhoud van een tuin’ in de hoveniersopleiding het herkennen en bestrijden van ziekten wegvallen. De beoordeling is dan wel authentiek, maar niet volledig. Je zult als opleiding dan zeker moeten weten dat leerlingen dit bewijsbaar wel kunnen. Daarom is een portfolio zo mooi instrument”

“Wat je verder ziet, is dat leerlingen tijdens de opleidingen al vaak tussentijds getoetst en beoordeeld worden. Ze krijgen feedback, ze bespreken met hun begeleider wat ze willen leren en ze laten

vlogenheid of inspiratie. Daar zijn wel instrumenten voor. Sommige scholen werken met ontwikkellijnen. Er is bijvoorbeeld een ontwikkellijn voor werkhouding, brede interesse of kritisch zelfbeeld. Bij zo’n ontwikkellijn als brede interesse kun je beginnergedrag van een leerling herkennen aan uitingen als: ‘moet dat nou?’, ‘waar is dit nou goed voor?’ ‘heeft dit nut?’ en ‘school is saai’ Leerlingen die brede interesse hebben ontwikkeld, een expert, zie je meedoen met discussies. Ze dagen een docent uit met hen mee te denken en ze stimuleren anderen.”

Wat kunnen scholen doen?

“Er zijn zoveel mogelijkheden. Wij kunnen scholen helpen met het opzetten van ontwikkellijnen of van portfolio’s. We bieden assessmenttrainingen voor externe beoordelaars. Dat kunnen docenten van elders zijn, of mensen uit de praktijk. We kunnen bijvoorbeeld helpen om leerlingen te leren zichzelf en elkaar te beoordelen, ook zo’n knelpunt. Maar het belangrijkste is toch dat scholen en docenten de moed moeten hebben om af te stappen van het oude denken,

Scholen zijn gewend om zelf het leerproces te sturen. Hoe bereik je dan toch dat leerlingen verantwoordelijkheid krijgen over hun leerproces?

wikkeling te laten zien. Een goede portfolio kun je vergelijken met een C.V. Die is ook voor niemand standaard, terwijl er wel een model voor is waar je je het beste aan kunt houden.”

“Lastiger is de beoordeling van de ‘zachte competenties’ zoals inzicht, ervaring, initiatief nemen of nog lastiger, be-

van het denken in details, in eindtermen of fragmentarische leerdoelen, en dat ze de leerling in zijn geheel gaan benaderen.” □